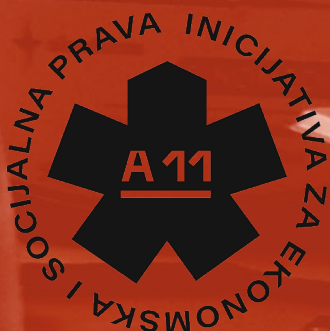

IZVEŠTAJ

Uslovi života i rada vijetnamskih radnika na gradilištu fabrike Linglong

ZA IZDAVAČA:

Danilo Ćurčić

AUTORI:

Danilo Ćurčić

Tim Astra - Akcija protiv trgovine ljudima

LEKTURA:

Milena Jakovljević

DIZAJN I PRELOM:

Jovana Milić

FOTOGRAFIJE:

Sara Nikolić

www.a11initiative.org

office@a11initiative.org

Ova publikacija nastala je uz institucionalnu podršku
Međunarodnog centra Olof Palme. Sadržaj publikacije
ne odražava stavove donatora.

Sadržaj:

Uvod.....	4
Dolazak u Srbiju.....	5
Radnopravni status.....	6
Preliminarni indikatori trgovine ljudima.....	7
Informacije o maloletnicima i fizičkom nasilju prema radnicima.....	8
Uslovi Smeštaja.....	8
Informacije o pristupu zdravstvenoj zaštiti.....	16
Aspekti prava na adekvatno stanovanje iz čl. 11 Međunarodnog pakta o ekonomskim socijalnim i kulturnim pravima.....	17

Neposredno po objavljivanju informacija u medijima¹ o položaju radnika zaposlenih na gradilištu nove fabrike Linglong u Zrenjaninu, predstavnici udruženja A 11 – Inicijativa za ekonomska i socijalna prava i ASTRA – Akcija protiv trgovine ljudima posetili su radnike kako bi se bliže upoznali sa njihovim položajem i eventualnim problemima vezanim za njihov radnopravni status.

Poseta je organizovana u nedelju, 14. novembra 2021. godine u 11 časova, za vreme pauze za ručak.

Na lokaciju na kojoj se nalazi gradilišni kamp može se slobodno ući i izaći, iako se na njegovom ulazu nalaze rampa i čuvarska kućica koja služi za obezbeđenje drugih privrednih objekata koji se takođe nalaze unutar kompleksa. Lokacija na kojoj su smešteni radnici iz Vijetnama nalazi se u zrenjaninskoj industrijskoj zoni, u neposrednoj blizini gradilišta buduće fabrike guma Linglong, na adresi Beogradski put bb, zajedno sa skladištima i drugim privrednim objektima u neposrednoj blizini preduzeća Gomex, a vijetnamski radnici smešteni su u dve poslednje barake sa leve strane, kao i u kontejnerima za smeštaj radnika koji su postavljeni na slobodnom prostoru iza poslednje barake. Nejasno je ko upravlja ovim barakama, kao i to da li su one izdate u zakup. Ukoliko jesu, nije poznato sa kojom namenom je uspostavljen zakup, kao i da li postoje dozvole za stanovanje na ovoj lokaciji. U trenutku posete, u prvi mah smo se susreli sa tridesetak radnika koji su bili na pauzi za ručak (koja traje od 11 do 12 časova) i koji su imali zelene građevinske šlemove.

¹ **VOICE**, [Više od 750 Vijetnamaca i Kineza u industrijskoj zoni Zrenjanin: beznađe nevidljivih](#)
[6. Novembar 2021, N1](#), [Vijetnamski radnici iz Linglonga: Nemamo vodu ni struju, sve je loše i prljavo](#)
[13. Novembar, 2021.](#)

Oni su nam ukratko predstavili osnovne probleme sa kojima se suočavaju otkad su došli u Srbiju, da bi kasnije razgovor bio organizovan sa onim radnicima koji su bili spremni da sa nama detaljnije podele svoja iskustva.

Nijedan radnik sa kojim smo razgovarali ne poseduje kod sebe pasoš, već su im pasoši „na čuvanju” u kompaniji koja ih zapošljava. Radnici imaju ugovore, ali mali broj njih je bio spreman da ih pokaže, iz straha od odmazde „kineskih menadžera”. Radnici nisu imali nijedan drugi dokument koji bi mogao da pojasni sa kim imaju zaključen ugovor, kakva je vrsta tog ugovora, kao i druga pitanja od značaja za ostvarivanje prava iz radnog odnosa. Takođe, radnici sa kojima smo razgovarali obavestili su nas da kod sebe nemaju ni prijave boravišta, niti bilo koje druge dokumente kojima bi mogli da ostvare svoja prava. Onima koji žele da šalju novac porodicama u Vijetnamu ovo predstavlja nepremostiv problem.

Prilikom razgovora sa većom grupom radnika, utvrđeno je da jedan deo njih želi da se vrati u Vijetnam, dok bi drugi želeli da ostanu ukoliko se poboljšaju uslovi stanovanja. Svi radnici sa kojima smo razgovarali kao ključne probleme u ostvarivanju svojih prava istakli su probleme sa smeštajem, kao i probleme sa nedostatkom vode, tople vode i sa lošom, odnosno nedovoljno kaloričnom hranom.

Radnici su svi odreda isticali da su zadovoljni platom, ali da su uslovi stanovanja veoma loši i da je potrebno nešto preduzeti tim povodom. U prvom delu razgovora, probleme koji se tiču prava iz radnih odnosa mahom nisu pominjali. Takođe, istakli su da su zadovoljni time što su došli u Srbiju i da je srpski narod dobar prema njima.

Dolazak u Srbiju

Radnici su tokom razgovora sa predstavnicima udruženja Inicijativa A 11 i ASTRA isticali i to da oni sa agencijama koje su ih poslale da rade u Srbiju imaju zaključene ugovore prema kojima im je isplaćivana plata u iznosu između 2.000 i 2.200 američkih dolara, dok je jedan od radnika, koji se predstavlja kao „vođa tima”, naveo kako je on platio 4.000 američkih dolara da bi došao u Srbiju. Po povratku u Vijetnam, radnicima se vraća iznos novca koji je položen kod agencija kao „kaucija”, za koju navode da iznosi od 700 do 1000 američkih dolara. Radnici su pominjali dve agencije preko kojih su upućeni na rad u Srbiju – „**Song Hy Gia Lai**” i „**Cong ly bao son**”. Prema podacima kojima raspolažemo, ovi radnici su u Republici Srbiji zaključili ugovore sa kompanijom **China Energy Engineering Group Tianjin Electric Power Construction Co., Ltd, Ogranak, Beograd**, matični broj: 29507953, sa sedištem na adresi: Masarikov trg 8A, Zemun, čija se adresa za prijem pošte nalazi na adresi Đorđa Radojlovića 19, Beograd.

Ogranak ovog stranog privrednog društva zastupa Šili Ding (Shili Ding), kineski državljanin. Radnici koji žele da se vrate u Vijetnam pre isteka ugovora o radu, koji je zaključen na 12 meseci, to mogu učiniti samo o svom trošku, kako propisuje ugovor o radu. Međutim, uzimajući u obzir to da nijedan od radnika nema pristup pasošu, ne postoji mogućnost povratka u Vijetnam. U razgovoru sa radnicima, saznali smo da je jedan od njih pokušao ilegalno da pređe granicu sa Mađarskom, kako bi se obratio najbližoj ambasadi Vijetnama u Budimpešti za pomoć, ali ga je u tome sprečila granična policija i vratila ga u Zrenjanin.

Radnopravni status

Ugovor o radu² koji smo imali prilike da vidimo napisan je na engleskom jeziku i ne sadrži obavezne elemente ugovora o radu propisane čl. 33 Zakona o radu.³ Imajući u vidu činjenicu da veoma mali broj radnika govori engleski jezik, izvesno je da oni nisu do kraja razumeli sve odredbe ovog ugovora, pošto su ih zaključili na engleskom jeziku. Takođe, prema domaćim propisima o izdavanju radnih dozvola za strane državljane, ovakvi ugovori se podnose nadležnoj filijali Nacionalne službe za zapošljavanje, a pre dobijanja dozvole potrebno je podneti i nacrt ugovora o radu. Zbog toga je potrebno dodatno istražiti da li su radnicima izdate dozvole za rad, ko je izdao radne dozvole, kao i to da li su poštovane sve odredbe domaćih propisa u postupku izdavanja radnih dozvola.

Trajanje ugovora propisano je na 12 meseci, ali na ugovoru nije naznačen datum njegovog zaključenja, pa su time radnici dodatno onemogućeni da prekinu ugovor protokom vremena na koji je on zaključen. Ugovorom je propisano da je radno vreme devet sati bez pauze za ručak i ono se računa od polaska na posao do povratka sa posla. Od radnika se zahteva da rade 26 dana u toku meseca, što je takođe u suprotnosti sa odredbama Zakona o radu. Plata je definisana u dinarima, a svi radnici imali su probni period od 30 dana. Iz razgovora sa radnicima saznali smo da su u obavezi da rade 26 dana u mesecu, a ukoliko iz bilo kog razloga ovo ne ispune, te imaju makar i jedan radni dan manje, neće biti isplaćeni za taj mesec. Takođe, ukoliko u smenu ne dođu na vreme, biće novčano kažnjeni, tako što će im biti uskraćena dnevница. Ugovorom je propisano i to da poslodavac reguliše pitanja ishrane, smeštaja i prevoza do radnog mesta, a u slučaju da zaposleni želi sam to da reguliše, pripada mu novčana naknada, čija visina nije propisana ugovorom.

² Fotokopija ugovora je u posedu organizacija A 11 – Inicijative za ekonomska i socijalna prava i ASTRA.

³ „Sl. glasnik RS”, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - odluka US, 113/2017 i 95/2018 - autentično tumačenje.

Poslodavac pokriva troškove avionskog prevoza u Vijetnam po završetku ugovora, a ugovorom je takođe propisano i to da zaposleni imaju 12 dana odmora u toku jedne kalendarske godine, kada im poslodavac takođe isplaćuje troškove povratne karte do Vijetnama i nazad. U slučaju da radnici žele da koriste odmor pre isteka roka od 12 meseci, ili da prekinu ugovor pre njegovog isteka, dužni su da sami nadoknade troškove avionskog prevoza. Bolovanje je regulisano tako da zaposleni imaju pravo na bolovanje ukoliko „zdravstvena agencija“ ili lokalna bolnica to odobre. Nije jasno koja je procedura za odobravanje ovog bolovanja. Ugovorom je propisano i to da poslodavac plaća troškove zdravstvenog osiguranja, kao i troškove sahrane i prenosa posmrtnih ostataka u slučaju smrti.

Zaposlenima je prema ovom ugovoru zabranjeno da iznose bilo koje informacije o poslovnim praksama ili aktivnostima poslodavca. Takođe, zabranjeno je učestvovanje u sindikalnim delatnostima, i to može biti osnov za raskid ugovora o radu, u kom slučaju su dužni da sami snose troškove povratka u Vijetnam.⁴

Na osnovu zatečene situacije i svedočenja radnika postoji osnov za sumnju da se radi o trgovini ljudima u cilju radne eksploatacije.⁵

Preliminarni indikatori trgovine ljudima

Iz navedenih svedočenja mogu se izdvojiti sledeći pokazatelji trgovine ljudima:

- regrutovanje i dovođenje u zabludu o uslovima rada i boravka, obećanje legalnog posla i pristojne zarade;
- složen i do kraja neregulisan sistem upućivanja stranih radnika, veći broj različitih aktera, agencija i privatnih kompanija;
- radnici ne govore niti razumeju lokalni jezik;
- radnici nisu u posedu svojih ličnih dokumenata;
- ograničavanje komunikacije i kretanja;
- grupno stanovanje u izuzetno **neuslovnim** barakama, neadekvatna ishrana;
- upitan ugovor i način angažovanja;
- iskorišćavanje rada (234 radnih sati mesečno);
- neredovna i neadekvatna novčana nadoknada;
- finansijsko kažnjavanje;

⁴ Ostale odredbe ugovora o radu takođe su sporne sa aspekta propisa kojima su regulisani radni odnosi u Srbiji, ali će detaljna analiza ovog ugovora biti naknadno sprovedena.

⁵ O čemu će biti dostavljen detaljniji izveštaj.

- velika zavisnost od poslodavca;
- nebezbedni uslovi rada i boravka;
- pretnje i zastrašivanje od strane poslodavca;
- nemogućnost prestanka sa radom i povratka kući.

Informacije o maloletnicima i o fizičkom nasilju prema radnicima

Na osnovu usmenih informacija koje smo ovom prilikom dobili, nemamo saznanja o tome da je iko od zaposlenih radnika maloletan. Takođe, radnici su naveli i to da niko ni na koji način nije bio izložen fizičkom nasilju, kažnjavanju ili prisili takve vrste.

Uslovi smeštaja

Kao što je prethodno navedeno, uslovi smeštaja radnika iz Vijetnama su jedan od ključnih elemenata za definisanje njihovog celokupnog statusa u Republici Srbiji. Većina radnika je smeštena u dugačkim barakama koje su delimično pregrađene kako bi se od većeg prostora sagradile manje sobe koje primaju po 15 radnika, dok je na slobodnom prostoru placa na kom se nalaze barake dodato i nekoliko „blokova” građevinskih kontejnera koji su za nijansu bolji smeštaj od smeštaja koji je obezbeđen radnicima u barakama. Sa jedne strane baraka izvedeno je metalno korito sa nekoliko spolja postavljenih i pur penom izolovanih cevi za vodu, a ovo korito služi za održavanje lične higijene, pranje veša i sudova.

Kupatila i kontejneri za tuširanje nemaju grejanje, za zagrevanje vode koriste se dva bojlera od 120 litara, a uslovi su takvi da u ovim kontejnerima nema mogućnosti za održavanje sanitarnog minimuma. Kontejneri nemaju pločice, a na mnogim mestima nema ni samih tuševa, već za tuširanje radnici koriste creva. Veš mašine ne postoje, niti postoji mesto na kom bi one mogle da budu uključene, pa se sav veš pere ručno, a tokom naše posete zatekli smo veći broj radnika kako peru veš na ruke.

Na kraju reda sa barakama, iza samog smeštaja, osećao se jak neprijatan miris otpadnih voda koje se po svoj prilici izlivaju u prostor koji je prepunjen, zapušten ili instalacije za odlivanje otpadnih voda nisu dobro izvedene.

Većina soba u spavaonicama je površinom manja i od standarda koji se propisuju za smeštaj lica lišenih slobode, pa tako, primera radi, dimenzije jedne od većih prostorija koja je izmerena iznose otprilike 8,8m x 5,3m, što sve zajedno iznosi oko 46 m² – **skoro 15 m² manje od standarda koji bi bio propisan za smeštaj lica lišenih slobode.** Podovi u barakama su betonski, ne postoji izolacija, a mnoge sobe su pregrađivane, pa su zidovi od cigle, bez ikakve izolacije. Pored toga, osvetljenje je slabo izvedeno i nema ga dovoljno, a prozori u barakama su mali, nedovoljne veličine za provetravanje i ulazak prirodne svetlosti, pošto je prvobitna namena prostora bila magacinski prostor. Nema dovoljno utičnica za struju, a sama struja je slabog i nestabilnog napona. Na jednoj od baraka primećeno je i da su goreli kablovi od instalacija, ali nije utvrđeno da li se to dogodilo kada su radnici iz Vijetnama već bili smešteni ovde ili pre njihovog dolaska. Nismo primetili ni da u prostoru postoje protivpožarni aparati, ni protivpožarni izlazi. **Grejanje** u barakama **ne postoji**, a radnici zagrađuju krevete platnenim i najlonskim zastorima kako bi održali temperaturu.

Kreveti su na sprat i uglavnom se gornji krevet koristi kao ostava, dok je donji predviđen za spavanje. Osim kreveta, u spavaonicama nema nameštaja, ponegde su radnici sami nabavili građevinski materijal ili plastične stolice koje koriste za sedenje kada nisu na krevetu. Primećeno je i da postoji nekoliko manjih električnih radijatora za koje radnici nisu uspeali da objasne da li su ih sami obezbedili ili im ih je dao poslodavac, ali je izvesno da u uslovima u kojima oni borave manji broj električnih radijatora nije dovoljan za održavanje temperature u prostorijama, posebno kada se ima u vidu to da svi ne mogu ni da se priključe jer nema dovoljno utičnica.

Kreveti nemaju duške, već su na drvenim panelima koji služe kao podloga prostri tanki jorgani koji služe kao dušeci.

Krovne instalacije na prvi pogled deluju stabilno, ali usled nedostatka izolacije, nije isključeno da kiša, sneg i vetar ne ulaze u unutrašnjost soba za spavanje.

Barake za smeštaj radnika **nemaju zajedničke prostorije**, niti su u celom delu industrijske zone u kojoj su smešteni primećeni bilo kakvi zajednički sadržaji za provođenje slobodnog vremena. Nema televizora, nema organizovane vaj-faj mreže, niti ikakvih sredstava ili sprava za rekreaciju. Osim jedne improvizovane klupe, nema čak ni mesta za sedenje. Kako **nema ni trpezarije**, radnici uglavnom obroke jedu stojeći, ispred baraka ili na svojim krevetima.

Radnici su se žalili i na **kvalitet hrane** koja se sprema i na kalorijski unos koji im je obezbeđen. Kako se navodi, za doručak najčešće imaju jedno jaje, a za ručak često nije obezbeđeno dovoljno proteina iz mesa. Zbog toga radnici ispred jedne od baraka drže i nekoliko kaveza sa živinom i zečevima koje spremaju za obroke. Kako se navodi u saopštenju lovišta Lovačkog udruženja Grada Zrenjanina, teren u okolini gradilišta fabrike Linglong je prekriven zamkama za divljač. Dok smo bili prisutni, jedan od radnika doneo je divljeg zeca kog je uhvatio u jednu od pomenutih zamki.

⁶ [Danas, Teren u blizini Linglonga prekriven zamkama za divljač, 8. novembar 2021.](#)

Hrana se priprema u nekim od kontejnera ili dograđenih prostorija i čuva u izuzetno nesanitarnim uslovima. Nakon jednog od protesta radnika, obezbeđeni su im filteri za prečišćavanje vode, za koje nije poznato da li su atestirani i da li su u skladu sa domaćim propisima.

Jedna od baraka za spavanje radnika nalazi se tik uz skladište opasnog otpada nepoznatog porekla, što se može videti i na priloženoj fotografiji.

Informacije o pristupu zdravstvenoj zaštiti

Tokom razgovora sa radnicima, informisani smo o tome da su se u jednostavnijim medicinskim slučajevima, i u slučaju da neko ima koronavirus, oni sami organizovali i odredili posebnu prostoriju za oporavak obolelih, dok je pristup zdravstvenim uslugama moguć samo preko „kineskih menadžera“ koji uglavnom ne odobravaju odlazak u bolnicu. U danima kada su bolesni ili ne mogu da rade usled povreda, radnici ne dobijaju 600 dinara naknade za troškove hrane. Nejasno je da li su radnici uopšte zdravstveno osigurani po domaćim propisima, a niko od njih nije posedovao nijedan dokument koji bi o tome svedočio.

Pojedini radnici naveli su da su pitali „kineske menadžere“ da li mogu da se vakcinišu protiv zarazne bolesti kovid-19, ali im je rečeno da još uvek nema kineskih vakcina i da sačekaju. Oni nisu obavešteni o proceduri dobijanja vakcina u Srbiji, niti o tome da mogu da se vakcinišu nezavisno od svog poslodavca.

Aspekti prava na adekvatno stanovanje iz čl. 11 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

Red. Broj	Kriterijum	Ispunjeno/ Neispunjeno	Opis
1.	Pravna sigurnost stanaraskog statusa	NE	Radnici ne poseduju ugovore o zakupu niti bilo koji drugi dokument kojim su regulisana njihova prava u smeštaju koji koriste. Smeštaj je u industrijskoj zoni koja nije predviđena za stanovanje niti za kratkotrajni smeštaj. Radnici ne poseduju ni prijavu boravišta na adresi na kojoj su smešteni.
2.	Dostupnost servisa, materijala i infrastrukture	NE	Ne postoje nikakvi servisi niti dovoljna infrastruktura u i oko smeštaja koji je namenjen radnicima. Ne postoje drugi sadržaji osim onih koji se odnose na spavanje i održavanje minimuma higijene. Kanalizacija se izliva u neposrednoj blizini smeštaja. Ne postoje dobre instalacije za struju i toplu vodu.

3.	Cenovna priuštivost	NEPOZNATO	Kako je ugovor nejasan, na ovo pitanje nije moguće odgovoriti jer je nejasno da li i u kom iznosu radnici plaćaju smeštaj.
4.	Nastanjivost	NE	Prostor u kom su smešteni radnici ne ispunjava minimum standarda – nema struje, nema čiste, ni tople vode. Ne postoji grejanje, izolacija, niti mogućnost da se prostor zagreje. Prostor nije dovoljno provetren, niti postoji mogućnost da se u prostoru koji se koristi održava higijena. Pitanje je da li su krovovi dovoljno izdržljivi da spreče ulazak kiše, snega i hladnog vetra.
5.	Fizicka dostupnost	NE	Ne postoje rampe za teže pokretljive ili potencijalno povređene radnike.

6.	Lokacija	NE	Lokacija nije namenjena stanovanju, u okolini ne postoje sadržaji za provođenje slobodnog vremena, ne postoji ni prodavnica, niti bilo kakav drugi sadržaj. Povrh svega toga, barake za smeštaj radnika se graniče sa skladištem opasnog otpada nepoznatog porekla.
7.	Kulturna adekvatnost	NE	Usled neprilagođenosti prostora koji je opredeljen za stanovanje radnika, ovo pitanje nije ni razmatrano, niti je moguće ispuniti uslove kulturne adekvatnosti.